

Miscellaneous

Националният природонаучен музей при Българската академия на науките в периода 2005-2011 г.

Златозар Боев^{1*}, Алекси Попов², Павел Стоев³

1, 2, 3 - Национален природонаучен музей при Българската академия на науките

Адрес: 1000 София, бул. „Цар Освободител“ № 1

*Email: boev@nmnhs.com; zlatozarboev@gmail.com

¹ <https://orcid.org/0000-0002-8049-7509>

² <https://orcid.org/0000-0001-9448-0735>

alpopov@nmnhs.com

³ <https://orcid.org/0000-0002-5702-5677>

stoev@nmnhs.com

Резюме. В статията са разгледани различни аспекти от дейността на Националния природонаучен музей при Българската академия на науките в периода 2005-2011 г., по-голямата част от който преминава под управлението на доц. д-р Алекси Попов. Представени са основните научни постижения, обществените прояви, експозиционната, фондовата, публикационната, експедиционната и образователната дейност. Анализирани са основните трудности, пред които ръководството и служителите на музея са изправени, и са засегнати специфични проблеми, чието решаване е довело до положителното развитие на институцията в наши дни. Особено внимание е обърнато на реформата в БАН през 2009-2010 г. и по-специално на нейното отражение върху Националния природонаучен музей и дейността му.

Ключови думи: музеи, природно наследство, научна популяризация, природни науки, история на естествознанието

Възходящото развитие на Националния природонаучен музей (НПМ-БАН) през този период продължава под ръководството на доц. д-р Алекси Попов (фиг. 1). В първите месеци след встъпването си в длъжност (11 юли 2005 г.), той предприема редица опити за скъсване с формализма и възстановяване на реда и трудовата дисциплина като първи условия за повишаване ефективността от научно-изследователската и музейната работа. Научен секретар (с функциите на заместник-директор) от 2005 до 2007 г. е орнитологът проф. д.б.н. Златозар Боев, а след това до 2011 г. – мириаподологът доц. д-р Павел Стоев (фиг. 2).

Наред с това осезателно се засилва и участието на музея в културния живот на столицата. Музеят е избран за един от десетте столични центъра на рекламната кампания във връзка със започването на издаването на американското списание “National Geographic” на български език (ноември 2005), което е най-голямотиражното научно-популярно списание в света. По инициатива на

Националният природонаучен музей...

Златозар Боев с Решение № 100/09.02.2006 на Столичния общински съвет тогавашният кмет на София Бойко Борисов наименоува улица в район „Лозенец“ „Акад. Иван Буреш“ на името на бележития български зоолог и дългогодишен директор на музея акад. Иван Буреш (1885-1980).

Фиг. 1. Доц. д-р Алекси Попов. 27.10.2009 г. Снимка: Асен Игнатов.

Фиг. 2. Доц. д-р Павел Стоев. 27.10.2009 г. Снимка: Асен Игнатов.

Алпинистът и зоолог Боян Петров (1973-2018) развива широка и разнообразна обществена дейност (фиг. 3). На 14 ноември 2005 г. той участва в отбелязването на Международния ден на диабета, като организира безплатно посещение в музея на деца, болни от захарна болест, което е широко отразено в медиите.

Фиг. 3. Алпинистът маг. Боян Петров. 27.10.2009 г. Снимка: Асен Игнатов.

В края на 2005 г. е издадена отдавна очакваната в две версии (на български и на английски език) диплома за посетителите на музея от д-р Теодора Иванова и доц. Алекси Попов. Издадена (също в две версии на български и на английски език) е и представителна брошура (фиг. 4) с много илюстрации за историята на музея (Попов, Стоев, 2008; Popov, Stoev, 2008). Намеренията за издаването на пътеводител за посетителите на музея на този етап остават неосъществени.

Bulgarian Academy of Sciences

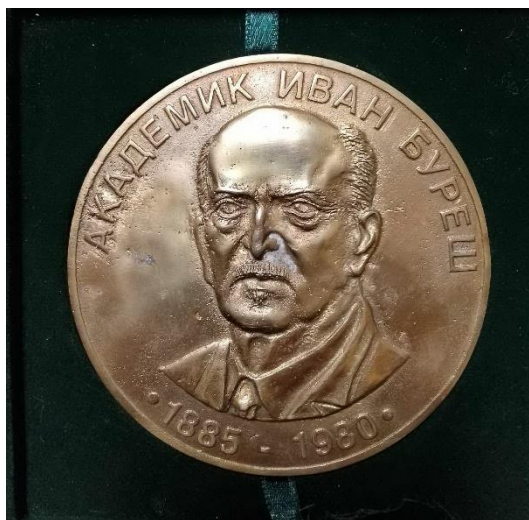
National Museum of Natural History

Sofia
2008

Фиг. 4. Предна корица на брошурата за музея.

На 2 март 2006 г. на заседание на Общото събрание на учените в НПМ са приети правила и критерии за удостояване с наградата „Акад. Иван Буреш“ на НПМ за заслуги към музея (фиг. 5). На 22 март 2006 г. в Големия салон на БАН се провеждат Тържествено събрание и Юбилейна научна сесия, посветени на 120-годишнината от рождението на акад. Ив. Буреш. С високата награда на името на И. Буреш са удостоени: доц. д-р Красимир Кумански (1939-2006), доц. д-р Петър Берон, доц. д-р Алекси Попов и проф. д.б.н. Стефан Станев (ботаник в Регионалния природонаучен музей в Пловдив). На събраниято П. Берон изнася доклад „Акад. Иван Буреш и развитието на зоологията в България“, а проф. д.б.н. Михаил Йосифов разказва спомени за акад. Иван Буреш. На следобедната научна конференция „Акад. Иван Буреш и историята на природознанието в България“ са изнесени 13 доклада, 5 от които пряко свързани с научната дейност на И. Буреш. Във фойето на Националния природонаучен музей на бул. „Цар Освободител“ № 1 на I етаж е подредена юбилейна изложба „120 години от рождението на акад. Иван Буреш“, представяща накратко с фотоси, лични предмети (фиг. 6) и текст интересни страни от живота и научната дейност на бележития учен. В привходната част на фойето са поставени два барелефа-бюстове от черен гранит на създателите на музея – цар Фердинанд I (фиг. 7). и акад. Иван Буреш (фиг. 8). Барелефите са специално поръчани по повод на годишнината и са изработени от талантиливия смолянски скулптор Рашо Митев. Поставена е и почетна плоча с имената на 60 от най-заслужилите за музея спомоществатели – дарители на колекции и средства за музея. Така входното фойе добива достолепен вид, вдъхващ уважение към историята на институцията.

Фиг. 5. Почетен плакет към наградата на НПМ-БАН „Акад. Иван Буреш“. 2009 г.

Въпреки все още оскъдния бюджет, се полагат усилия за обогатяване и обновяване на музейната експозиция. През октомври 2005 г. е експонирана изработената нова биогрупа, състояща се от два африкански гепарда (*Acinonyx jubatus*), досега непредставени в експозицията на музея. Великолепните препарати са изготвени от препаратора Панайот Димитров със силиконови заготовки, доставени от Австрия и закупени с дарение (1000 лв.) от доц. П. Берон. Те са изложени в обособената още от времето на управлението (1994-2005) на Петър Берон зала „Едри бозайници“.

Фиг. 6. Чуждестранни ордени на акад. Иван Буреш – експонати от изложбата в музея по повод 120-годишнината от рождението му. 22.03.2006 г. Снимка: З. Боев.

Фиг. 7. Барелеф на цар Фердинанд I във фойето на централната сграда. 27.10.2009 г. Снимка: З. Боев.

На 28 ноември 2006 г. в същата зала се откриват официално две нови биогрупи, условно наречени: „Дивият свят на Арктика“ и „Хималайска мечка“. Първата диорама показва бяла мечка (*Ursus maritimus*) с малко, която дебне обикновен тюлен (*Phoca vitulina*) върху леден блок. В другата биогрупа е показана хималайска мечка (*Ursus thibetanus*). И двете мечки са били живи експонати в Софийския зоопарк, но след смъртта им и получаването на финансова помощ от представители на Масонската ложа „Сила“, препарирането и експонирането им става възможно (Попов, 2007). Финансирането възлиза на 5100 лв. – сума, която по това време е непосилна за бюджета на музея.

Фиг. 8. Барелеф на акад. Иван Буреш във фойето на централната сграда.
27.10.2009 г. Снимка: З. Боев.

До нейното осигуряване обработените и консервирани кожи престояват две години във фризера на музея (Методиева, 2006). Препаратите на повечето едри бозайници след 1993 г. имат полиуретаново готово тяло, доставено от специализирани фирми от чужбина. Крайно недостатъчният бюджет на музея (425 000 лв. за 2006 г.) постоянно принуждава сътрудниците му да търсят възможности за външно финансиране поне за изработването на препаратите на по-големите животни. Въпреки постоянните затруднения през 2006 г. експозицията се обогатява и с препаратите на споменатите два африкански гепарда, както и тези на три огърличести пекарита (*Pecari tajacu*) и един мандрил (*Mandrillus sphinx*) – всичките изключително ценни и редки музейни придобивки, дотогава непредставени в колекциите.

На 11 април 2007 г. Общото събрание на учените в НПМ обсъди и гласува кандидатурата на доц. Алекси Попов (единствен кандидат) за директор на НПМ. След това експертна комисия на БАН предложи на Управителния съвет на БАН своето мотивирано мнение за избора на директор. Въз основа на него Управителният съвет на БАН избра доц. Алекси Попов за директор на НПМ за четиригодишен период (2007-2011).

В средата на този мандат се навършват 120 години от основаването на музея. За знаменателната дата ръководството се готви още от началото на годината. Музеят заема особено място в живота на неговия директор. Доц. Алекси Попов е внук на акад. Иван Буреш – един от най-бележитите български зоолози и дългогодишен директор на музея, под чието ръководство институцията се развива значимо и получава международно признание. На практика той е израснал в него и с него и полага всичките си сили и старание за достойното отбелязване на юбилея.

С откриването (10 януари 2009) на изложбата „Музей на паяка“, организирана от гл. ас. д-р Стоян Лазаров от бившия Институт по зоология при БАН (година по-късно С. Лазаров преминава в НПМ, където понастоящем е доцент в отдел „Безгръбначни животни“) във фойето на НПМ, стартира кампанията за отбелязването на

годишнината. Събитието е широко отразено в медиите. Целта на изложбата е да запознае обществеността с чудния свят на паяците и да представи тяхното многообразие. Чрез умело подбрани фотографии, макети и текстове са показани интересни страни от анатомията и биологията на тези древни животни. Твърде впечатляващ е почти стократно уголеменият макет на паяк-кръстоносец (*Araneus diadematus*) с паяжинна мрежа (фиг. 9). Много познавателни са и 54-те информационни табла с информация за морфологията и поведението на паяците.

Фиг. 9. Стократно уголемен модел на паяк в „Музей на Паяка“. 10.12.2009 г. Снимка: З. Боев.

Чрез подбрани издания от фонда на своята библиотека Националният природонаучен музей участва в организираната от БАН голяма изложба „Съхранено за поколенията. Книги от библиотеката на царската фамилия“ във фоайето на централната сграда на БАН. На откриването ѝ на 20 юни 2006 г. присъстват бившият министър-председател на България Симеон Сакскобургготски, заместник министър-председателят и министър на образованието и науката доц. Даниел Вълчев, и др. (Аргирова-Герасимова, Момчилова, 2006). Библиотеката на НПМ е притежавала изключително ценни книги, собственост на царското семейство, когато е била Научна библиотека на Царските природонаучни институти. След преминаването към БАН тези книги са разпределени между библиотеките на Института по зоология и Института по ботаника (сега двата института са обединени в Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания) и Националния природонаучен музей. Освен от „царско“ време, библиотеката на НПМ притежава и (части от) библиотеките на д-р Нено Атанасов, проф. Васил Цанков, акад. Иван Костов, проф. Борис Китанов, доц. Николай Боев и др. Много ценни са и личните архиви на тези учени, съдържащи колосална и все още необработена информация за историята на природните науки у нас. Към 2009 г. фондът на библиотеката включва 12 139 единици, от които 2779 са книги, 9304 – периодични издания, 80 – текущи периодични издания, 54 – графични издания, картографски издания, ксерокопия, отпечатьци и микроносители.

По инициатива на ръководството на музея през този период е направена цялостна промяна в структурата на музея. На заседание на специално назначена от председателя на БАН 12-членна интердисциплинарна комисия, в която участват

представители на НПМ, Института по зоология, Института по ботаника и Геологическия институт, състояло се на 12 януари 2009 г., са обсъдени трите предложени варианта и е избран предложеният от директора вариант, според който музеят се състои от четири отдела – „Безгръбначни животни“, „Гръбначни животни“, „Палеонтология и минералогия“ и „Ботаника“, както и от две обслужващи звена – „Група Експозиция“ и „Администрация“. С решение на Управителния съвет на БАН от 18 февруари 2009 г. новата структура е официално приета. Тя значително подобрява йерархията и управлението. Същата структура е запазена и до днес. Преди въвеждането ѝ НПМ имаше 9 отдела, от които само една трета се състояха от повече от един учен. Четири отдела бяха съставени от по един учен, а два отдела изобщо нямаха учен. Това не съответства на логиката на функциониране на един природонаучен музей, особено на такъв с национален статут. Тази реформа преминава през период на сериозен дебат сред кураторите в музея и има и своите критики. Например, двата основни стълба, на които дотогава се крепи музеят – дотогавашните отдели „Фосилни и рецентни птици“ и „Фосилни и рецентни бозайници“, в които са най-големите експозиции и най-богатите фондове, се разделят на две части, съответно „фосилни“ и „рецентни“, които се прехвърлят съответно в двата нови отдела – „Гръбначни животни“ (рецентните) и „Палеонтология и минералогия“ (фосилните). Всяка от техните части се курира от различни специалисти.

През периода продължава, според възможностите, обновяването на техниката, главно компютърната, в кабинетите на служителите и особено на администрацията.

През 2009 г. започна един от най-значимите за времето си проекти в областта на биоразнообразието и екосистемните изследвания в България „Изграждане на Национален център за върхови научни постижения в областта на биоразнообразието и екосистемните изследвания – СЕБДЕР“. Проектът е финансиран от Националния фонд „Научни изследвания“, МОН и се ръководи от проф. д.б.н. Бойко Георгиев от Централната лаборатория по обща екология при БАН. Планираният бюджет е 2 млн. лева, а консорциумът обединява усилията, научния потенциал и инфраструктурата на 10 научни звена от БАН, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Аграрния университет и Тракийския университет. Ръководител на Работен пакет 5 (Развитие инфраструктурата за съхраняване научните колекции в областта на биоразнообразието) е доц. П. Стоев. По този проект дотогавашното фондохранилище „Риби, земноводни и влечуги“ в НПМ беше ремонтирано и обзаведено и стана първото модерно депо (фиг. 10) за зоологически колекции на безгръбначни и гръбначни животни в България. Нивото на съхранение в него отговаря на нивото в най-добре оборудваните природонаучни музеи в света. Общата стойност на ремонтните дейности възлиза на 93 965.33 лв., като в тях е включено и закупуването на подвижна стелажна система. В началото на април 2010 г. в него бяха върнати спиртно-формалиновите колекции от риби и кръглоусти, а освен това бяха подредени и ентомологичните колекции. Това бе временно решение, тъй като съхранението на сухи и мокри препарати на едно място не отговаря на съвременните стандарти. В момента това депо се използва изцяло за съхранение на сухи колекции от насекоми и други безгръбначни и гръбначни животни, а всички спиртни и формалинови препарати от риби, кръглоусти, земноводни и влечуги са подредени в друго модерно депо, създадено през 2022 г. В рамките на проекта за музея е закупена и съвременна микроскопска техника. Учени са командироваани да специализират в чужди музеи, и най-същественото – направена е дигитализация на част от типусните екземпляри от

рецентни растения и животни, съхранявани в български институции. Резултатите от тази мащабна дейност могат да бъдат намерени на сайта на музея.

Фиг. 10. Обновеното фондохранилище за ихтиологичните колекции в музея. 2010 г.
Снимка: Боян Петров.

С активното съдействие на помощник-директора инж. Иво Стойчев музеят получава редица материални придобивки. В края на 2009 г. музеят е оборудван с привходна рампа и подвижна асансьорна платформа, осигуряващи достъп на хора със затруднени двигателни способности до експозиционните и научни помещения. За такива посетители е оборудван и специално приспособен санитарен възел. Тези важни подобрения са осъществени по проекта „Осигуряване на достъпна среда и адаптиране на културни, исторически и спортни обекти с международно, национално и областно значение“, финансиран от Агенцията за хора с увреждания.

Усвоено е през 2006 г. тайното подземно бомбоубежище на цар Фердинанд, построено под помещенията на библиотеката на Института по зоология. То е пригодено за фондохранилище на спиртно-формалинови препарати, основно от земноводни и влечуги. Обзаведено е със специално изработени метални стелаж (фиг. 11), но проблемите с хидроизолацията му довеждат до повреждане от влагата на част от внесените там сухи препарати от влечуги (морски костенурки, крокодили и др.). През 2021 г. колекциите са изнесени от там и преместени в новопостроено депо, отговарящо на всички съвременни стандарти.

През този период бе направено едно от най-значимите палеонтологични открития в музея с голям потенциал за широко популяризиране и комерсиална експлоатация. Става въпрос за откритите още през 1984 г. палеонтологични костни останки с късно-кредна възраст (около 65 млн. години) в пещерата „Лабиринта“ край Червен бряг. Част от тях навремето са били неправилно обявени за динозаврови (БТА, 1984), макар че впоследствие повечето се оказват останки от едни от най-късните мозазаври (Mosasauria) (Jagt *et al.*, 2006; Илчева и др., 2007). В тогавашните

съобщения в популярната преса се съобщава, че находките са „много добре ... запазени [и че представляват и] кости от челюстния апарат и таза“ (БТА, 1984). През 2010 г. обаче, става ясно, че част от находките действително принадлежат на динозаври – хадрозаври (Hadrosauridae) (Godefroit, Motchurova-Dekova, 2010; Mateus *et al.*, 2010). И накрая – трето откритие. В същата пещера е открита и определена кост от т. н. щраусови динозаври, представители на инфраразреда орнитомимозаври (Ornithomimosauria). Няма как – научната новина веднага се разпространява извън пределите на музея и заваляват предложения за разгласяването ѝ, и дори за заснемането на научно-популярен филм от телевизионния канал „Discovery“. Музеят обаче не успява да експлоатира напълно това свое безспорно постижение, постигнато въз основа на негови колекционни материали и извлечени от негови сътрудници. Понеже находките на българските хадрозаври са силно фрагментарни, пълното им определяне е невъзможно. Интуитивното им отнасяне към откритите в съседна Румъния от този период *Telmatosaurus*-и вероятно не е съвсем лишено от основание.

Фиг. 11. Част от едно от помещенията от подземното бомбоубежище в бившия „Естествено-исторически музей на Н. В. Царя на българите“, превърнати във фондохранилища. 17.05.2021 г. Снимка: З. Боев.

В същото време стойностните постижения в изследването на късномиоценската териофауна са широко и достойно отразявани в медиите. През август 2008 г. във фойето на музея е организирана изложба с оригинални фосилни находки на тема „Късномиоценската мегафауна на Югозападна България“. Показани са кости на гигантски жирафи (фиг. 12), носорози, хипариони и други представители на т.н. хипарионова фауна. По това време въз основа на материали от колекцията на филиала на НПМ-БАН в Асеновград проф. З. Боев определя и описва първите за Европа птици-носорози с един нов род и нов вид за науката – откритие с важно палеоорнитогеографско значение. Това е първото доказателство, че представители на екзотичния днес разред *Vicerotiformes* някога са живели и в Европа.

След намирането на зъб от хоминоид на 7 млн. години в колекцията на бившия кмет на Чирпан г-н Петър Попдимитров, свидетелстващ за най-късните хоминоиди в Европа, екип, ръководен от доц. д-р Николай Спасов от НПМ, включващ

учени от музея, Националният център за научни изследвания – Франция и геолози от Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград, предприема многообещаващи палеонтологични разкопки в района на находището. Експедицията е финансирана от БАН и антропологическата фондация „Луис Лики“ и се провежда със съдействието на ръководството на община Чирпан (Иванова, 2008). През 2009 г. са подновени палеонтологичните разкопки в околностите на с. Спасово и Чирпан (14 септември – 1 октомври 2009) с цел откриване на нови останки от фосилни хоминоиди, както и от други групи животни. В експедицията участват учените и организатори от Националния природонаучен музей д-р Николай Спасов – ръководител, д-р Георги Марков – специалист по фосилни хоботни, д-р Латинка Христова – специалист по фосилни нечифтокопитни, както и техни колеги от Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград, Националният център за научни изследвания (CNRS) в Париж и Мюнхенския университет „Лудвиг-Максимилиан“ (Ludwig-Maximilians-Universität) (Аноним, 2009а). Това изследване също е отразено широко в медиите.

Фиг. 12. Фосилни находки от гигантски жираф *Helladotherium duvernoyi* от изложбата „Късномиоценската мегафауна на Югозападна България“.

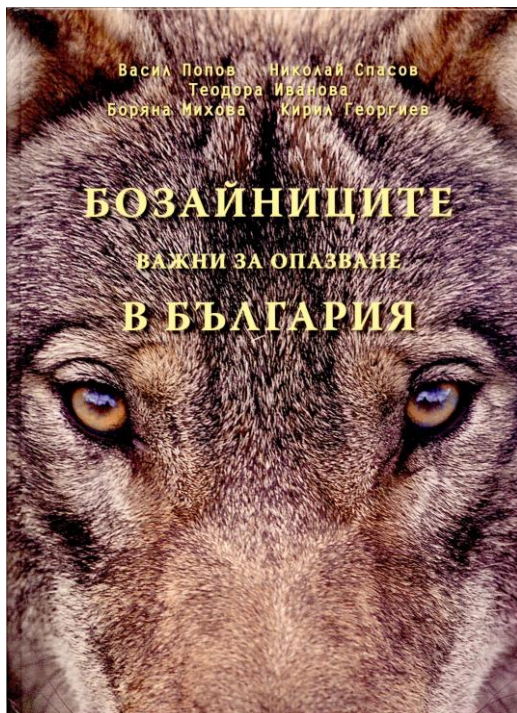
Август 2008 г. Снимка: З. Боев.

На 15 април 2008 г. в една от залите с бозайници в НПМ е представена книгата „Бозайниците важни за опазване в България“ (Попов и др., 2007) (фиг. 13). Престижно за музея е, че основен автор на книгата е доц. Николай Спасов. На представянето присъстват двама директори на музея – действащият (А. Попов) и предишният (П. Берон). На 28 септември 2009 г. в НПМ е представена книгата „Животните. Илюстрирана енциклопедия“, издание на издателство „Фют“ (фиг. 14, 15) в превод на проф. З. Боев. Тя е най-голямото еднотомно зоологично издание в историята на българското книгоиздаване, в което хиляди животински видове за пръв път са назовани на български език.

През този период излизат или са завършени и предадени за печат и три мащабни национални монографии върху биологичното многообразие и опазването на живата природа на България: „Атлас на гнездящите птици в България“ (Янков, 2007), „Орнитологично важни места в България“ (Костадинова, Граматиков, 2007) и

Националният природонаучен музей...

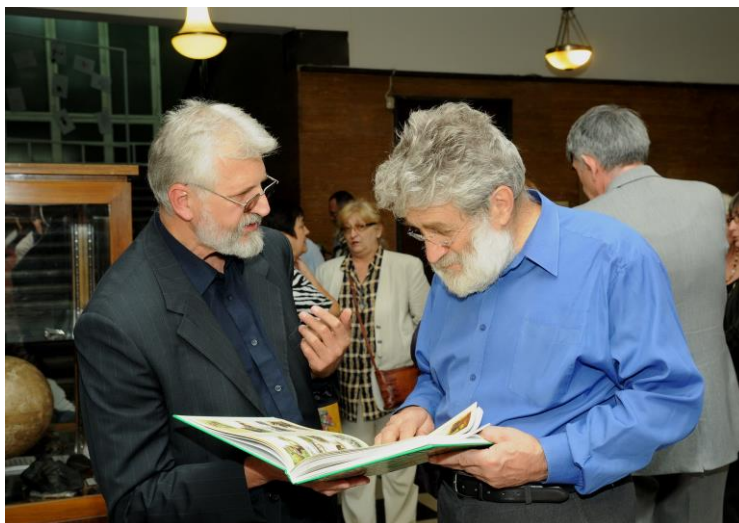
„Червена книга на Република България“ (Големански и др., 2015). И в трите основно участие има колективът от учени-зоолози и ботаници на Националния природонаучен музей.

Фиг. 13. Предна корица на книгата „Бозайниците важни за опазване в България“.

Фиг. 14. Директорът на музея д-р Алекси Попов и директорът на издателство „Фют“ г-жа Надежда Христова на представянето на книгата „Животните. Илюстрирана енциклопедия“ в превод на проф. З. Боев. 28.09.2009 г. Снимка: Изд. „Фют“.

Фиг. 15. Бившият директор на музея доц. д-р Петър Берон и проф. д.б.н. Златозар Боев на представянето на книгата „Животните. Илюстрирана енциклопедия“. 28.09.2009 г. Снимка: Изд. „Фют“.

Разширява се и издателската дейност на музея. Наред с *Historia naturalis bulgarica* и *Biodiversity of Bulgaria*, с помощта на издателство Пенсофт, НПМ започва издаването на две нови поредици с три тома, съставени от доц. П. Берон. В първия том от *Bureschiana* (2008) за първи път е събрана пълната информация за високопланинските мокрици, паякообразни и стоножки във високите части на планините в Стария свят и са анализирани закономерностите на тяхното разпространение. *Acarorum Catalogus* е каталог на акарите в света с първи два тома през 2008 и 2011 г.

Поредният трети том от поредицата „*Biodiversity of Bulgaria*“ представлява част първа за Западните Родопи (Beron, 2006). Съдържа сведения за разпространението на 7375 вида гъби, нисши растения и животни, а за част от тях и за местообитанията, консервационната значимост на видовете и териториите, за заплахите, ендемизма и зоогеографската принадлежност.

Седем учени от музея участват като автори в престижната монография „Биогеография и екология на България“ под редакцията на директора на НПМ доц. Алекси Попов и проф. Victor Fet от Университета Маршал в Западна Вирджиния, САЩ. В това обемно издание (Fet & Popov, 2007) са анализирани видовото разнообразие, произходът, географското и екологично разпространение и въпросите на опазването на всички гръбначни и моделни групи безгръбначни животни в България, както и фауната на пещерите, подземните води и Черно море. Проектът е значим за науката, защото разглежда една от най-интересните и най-богатите територии на Европа и същевременно най-добре проучената страна на Балканския полуостров по отношение на биологичното разнообразие. Това е първата книга с подобно съдържание за държава от Балканския полуостров и същевременно първата монография от български учени, издадена от авторитетното международно издателство Springer.

Първата българска енциклопедия по спелеология „Пещери и спелеология в България“ (Beron *et al.*, 2006) от доц. Петър Берон, Трифон Даалиев и Алексей Жалов е наградена на XV световен конгрес по спелеология в САЩ като една от трите най-добри книги по спелеология в света за период от 4 години.

Изготвен е каталог на твърдокрилите насекоми от семейство Carabidae (бегачи) в Албания (2007) от доц. Борислав Георгиев с 543 установени вида. От тях 17 рода, 31 подрода и 127 вида са нови, а други 117 вида са потвърдени за фауната на страната и са обявени 6 нови синонима и 23 нови таксономични комбинации.

Херпетолози от музея откриват като нови за българската фауна три вида тритони: северен гребенест тритон (*Triturus cristatus*), италиански гребенест тритон (*Triturus carnifex*) и македонски гребенест тритон (*Triturus macedonicus*). Монография от маг. Андрей Стоянов и гл. ас. д-р Николай Цанков за влечугите и земноводните в България, издадена в Германия през 2011 г., съдържа оригинални определителни таблици и анализира зоогеографията, актуалния таксономичен и природозащитен статус на видовете и формирането на фауната.

Иновативна по отношение на разпространение на информацията, георефериране и регистриране в бази данни в деня на публикуването е кибертаксономичната ревизия на род многоножки от Северна Африка (2010) от екип начело с доц. Павел Стоев.

Освен в областта на фундаменталната наука НПМ се стреми да извършва и практически дейности главно с природозащитна насоченост. Изготвена е оригинална методика за разработването на оценки за въздействието върху околната среда и оценки за съвместимост по отношение на прилепите от маг. Боян Петров (Петров, 2008). Това е първото печатно издание у нас от подобен род. То подпомага експертите да предлагат изпълними мерки за по-добро опазване на прилепите при реализирането на инвестиционни проекти. Друга научно-приложна дейност е създаването от маг. Николай Симов заедно със специалисти в сферата на образованието на 5 учебни помагала за учениците от 4 до 8 клас за биоразнообразието на Западна Стара планина, планините от Осогово до Беласица и за „Натура 2000“ в образованието (2008, 2009).

Ръководството на музея участва активно в голямата по обем подготвителна работа с ежеседмични заседания по организирането на проекта за въвеждането на Европейската екологична мрежа „Натура 2000“ в България. За целите на „Натура 2000“, преди началото на основния проект, доц. Станислав Абаджиев и доц. Стоян Бешков определиха с оригинална методика 50 важни района за опазване на дневните пеперуди с обща територия около 20% от тази на България и формулираха основните заплахи за всеки район (2007). Освен това С. Бешков състави методическо ръководство за пеперудите, включени в „Натура 2000“ (2011), което по-късно улесни институциите при картирането и мониторинга на видовете. Шест учени от НПМ участваха в разработването на ръководство за оценка на благоприятно природозащитно състояние за видове и природни местообитания по „Натура 2000“ в България с таблици-шаблони с параметри за оценка. Зоолози и ботаници от музея предложиха обособяването на три нови защитени зони в мрежата „Натура 2000“ и разширяване на съществуващи защитени местности извън нея, част от които са приети от Министерството на околната среда и водите.

За обогатяване на музейните колекции се провеждат събирателски експедиции в Албания, Гърция, Турция, Грузия, Казахстан и други страни. Значителен е таксономичният и фаунистичният принос на зоолозите от НПМ в проучването на българската и световната фауна. През 2005-2011 г. те са описали като нови за науката 5 рода и подрода и 87 вида членестоноги от Европа, Азия, Африка, Северна Америка и Океания, обявили са 4 рода и 43 вида за нови синоними, 32 вида като нови комбинации и са извършили други таксономични процедури. Открити са като нови за фауната на Балканския полуостров 1 род, 1 подрод и 17 вида, а за фауната на България 3 семейства, 13 рода и 74 вида. Като нови за фауната на други страни от

Европа, Азия, Африка и Южна Америка през същия период са открити 48 рода и подрода и 138 вида членестоноги. Установени са първите видове миниатюрни стоножки от клас Symphyla в България.

На 18 септември 2008 г. в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София се открива националната изложба „Епохата на цар Фердинанд I. Завръщането на България в Европа“, на която директорът А. Попов представя приноса на цар Фердинанд I в развитието на природните науки.

Музеят участва и в много други обществени и научно-популярни инициативи. Инициатор е и ежегоден организатор в България на Европейска нощ на прилепите (фиг. 16) и ежегоден участник в Европейска нощ на учените. Така например на 6 септември 2008 г. в Зоологическата градина в София е проведена „Европейска нощ на прилепите“ (фиг. 17), а на 26 септември 2008 г. музеят съдейства за организирането в зала 6 на НДК на Петата европейска нощ на учените и отваря вратите си с безплатен вход за посетителите в същия ден. На 4 март 2009 г. във фойето на НПМ е открита юбилейна изложба „Дарвин сега“ със съдействието на Британския съвет в България и Посолството на Великобритания, която е по повод на 200-годишнината от рождението на Чарлз Дарвин (1809-1882) и 150-годишнината от първото издание на „Произход на видовете чрез естествен отбор или запазване на облагодетелстваните раси в борбата за живот“ (1859). Изложбата отразява живота на Чарлз Дарвин, неговата основополагаща теория и идеите му и обяснява как те продължават да влияят на съвременните изследвания в областта на биологията и медицината. Тя е част от програмата за отбелязване на 75 години от създаването на Британския съвет и съпада със 120-годишнината на Националния природонаучен музей при БАН. Състои се от 16 фотопанела, чийто текстове са преведени от Тихомир Стефанов. Закрита е на 12 април 2009 г. и е посетена от няколко хиляди посетители (Чакъррова, 2009). От 5 август 2009 г. изложбата е открита и в Палеонтологичния филиал на НПМ-БАН в Асеновград (Аноним, 2009б). Впоследствие тази изложба обикаля почти цялата страна – Варна, Пловдив, Стара Загора, Пазарджик, Сливен, Бургас (Аноним, 2010). По този повод за представянето ѝ в тези градове, директорът на музея, д-р А. Попов, прави специални посещения.

Фиг. 16. Зоологът-алпинист от музея Боян Петров и директорът д-р Алекси Попов на откриването на „Европейската нощ на прилепите“. 25.09.2009 г.

Фиг. 17. Плакат за „Европейска нощ на прилепите“. 06.09.2008 г.

Освен популярната, расте и научната дейност на сътрудниците на музея. В периода 2004-2009 г. за пет години общият брой на научните публикации на учените в музея възлиза на 395, от които 136 са отпечатани в чужбина. Това се равнява средно на 6,1 научни публикации на учен годишно. По този показател НПМ заема едно от първите места в БАН. През 2010 г. този показател е дори още по-висок – 11,6 публикации (без научно-популярните и учебните) средно на учен. В същото време ръководството на БАН дефинира музея като академично специализирано звено, а не като постоянно научно звено. От 2007 до 2011 г. учените в музея публикуват общо 13 монографии, от които две са публикувани в чужбина. За сравнение, през предишните десетилетия в НПМ не са съставяни и издавани почти никакви монографии и други книги. За високите си постижения в областта на науката, природозащитата и природонаучната популяризация и във връзка със 120 години от създаването му, музеят е награден с почетния знак на БАН „Марин Дринов“ (Попов, 2012) (фиг. 18).

Макар и по различен повод, постепенно НПМ добива все по-голяма популярност. Понякога, макар и рядко, е посещаван и от общественици и политици като министъра на финансите Симеон Дянков, който смята, че БАН следва да бъде закрыта или поне да престане да съществува в тогавашния си вид. Негови публични изказвания сериозно уронват авторитета на академията.

Към 2008 г. в музея се съхраняват 8195 образци на минерали от 913 вида от 94 държави. Зоологическите колекции съдържат екземпляри също от приблизително толкова страни. Само от висшите гръбначни животни има препарати на 460 вида бозайници и на над 1200 вида птици. От големите международни проекти високо е оценена водещата роля на НПМ като национална институция в изпълнението на проекта „Fauna Euroraea“ с национален координатор проф. З. Боев. Проектът е финансиран по Пета рамкова програма на Европейския съюз (de Jong *et al.*, 2014), а България и другите страни от Източна Европа се включват като страни в процес на присъединяване към Европейския съюз в продължението на проекта „Fauna Euroraea – NAS Extension“, финансиран по Шеста рамкова програма на Европейския съюз. Трудностите по изпълнението на проекта се появяват от една страна поради необходимостта огромна по обем работа да се извърши за кратко време

(западноевропейските страни са работили вече няколко години по същия проект, а датата на приключването му е една и съща за всички страни) и от друга страна поради липсата на висококачествена компютърна техника в България по това време. В резултат на проекта 80 учени от НПИМ и други институции съставят списък на видовете животни (без едноклетъчните и морската фауна), установени в България (Григорова, 2009). Общият им брой е 26 655 вида, от които 20 574 вида са насекоми. „Проектът е впечатляващ, защото създава първия пълен списък на видовете сухоземни и сладководни многоклетъчни животни в Европа през последните 250 години – след шведския естествоизпитател Карл Линей, автор на първото преброяване в книгата си „Система на природата“ (1758). Днешният списък в Европа наброява 143 000 вида.“ (Сиромахова, 2009). Впоследствие този проект преминава в друг подобен, но още по-обхванен – PESI (A Pan-European Species-directories Infrastructure), финансиран от Седма рамкова програма на Европейската комисия (de Jong *et al.*, 2015) с национални координатори доц. Алекси Попов и доц. Павел Стоев. Музеят е пълноправен и единствен партньор от България заедно с 39 чуждестранни научни институции от 26 страни. В рамките на PESI експерти от Националния природонаучен музей изготвиха бази данни за таксономите, научните институти и дружествата, занимаващи се с изследване и опазване на биологичното разнообразие в страната и обобщиха информацията за български сайтове за растения и животни. Изготвената от международен екип компютърна програма (Eu-nomen) за сравняване на национални таксономични списъци с обобщената база данни за таксономична информация на проекта PESI бе преведена на български и бе тествана със 790 вида от България от избрани организмови групи (Myriapoda, Orthoptera, Neuroptera). Основни задачи на българския екип на проекта бяха изготвянето на списък на българските имена на таксоните с природозащитен статус за нуждите на European Topic Center и списък на таксоните с консервационно значение в страната. А. Попов и П. Стоев организираха в София международен семинар по проекта и издадоха диплома за участието на България в него.

Фиг. 18. Председателят на БАН акад. Никола Съботинов и доц. д-р Алекси Попов на тържественото награждаване на музея с почетния знак на БАН „Проф. Марин Дринов“. 27.10.2009 г.

На 29 април 2009 г. бившият министър-председател Симеон Сакскобургготски и министър Даниел Вълчев посещават музея (фиг. 19, 20). Те са придружени от председателя на БАН акад. Никола Съботинов. Посещението започва с презентация от директора доц. д-р Алекси Попов. Специален интерес гостите проявяват към опазените уникални експонати като сбирки на царското семейство (колекцията от пеперуди от около 8000 екз. и др.). На срещата са представени и печатните издания на музея. Освен това министърът на образованието и науката обявява отпускането на целева субсидия от 12000 лв и подарява копирна машина за подпомагане на издателската дейност в музея.

Фиг. 19. Бившият министър-председател Симеон Сакскобургготски и вицепремиерът Даниел Вълчев на посещение в НПМ-БАН. Отляво надясно: акад. Никола Съботинов, доц. Даниел Вълчев, Симеон Сакскобургготски, доц. Алекси Попов, акад. Александър Попов, доц. Петър Берон. 29.04.2009 г.

Честването на 120-годишнината на НПМ се състоя на 27 октомври 2009 г. На тази дата музеят бе удостоен с посещението на министър-председателя Бойко Борисов, бившия министър-председател Симеон Сакскобургготски, който е внук на основателя на музея – Цар Фердинанд, заместник-председателя на Народното събрание доц. Атанас Семов, министъра на образованието, младежта и науката Йорданка Фандъкова, заместник-министри, както и много други официални лица (фиг. 21). Министър-председателят откри новата експозиционна зала „Риби“ (фиг. 22) и паметен кът на създателите на музея с плоча на дарителите. По време на честването бяха открити и нови витрини в експозицията за гъби и отровни влечуги и земноводни, както и две изложби. Подробна информация за честването и съпътстващите го прояви през цялата 2009 г. е публикувана от Попов (2012). Във връзка с юбилея, на 24 март, вторник, от 10.00 ч. Държавната агенция за информационни технологии и съобщения пуска в употреба издание на тема „120 години Национален природонаучен музей“, чието валидиране е извършено в сградата на музея. Пощенско-филателното издание се състои от една пощенска марка, блок, илюстриран плик и специален пощенски печат.

По случай годишнината беше издадена серия от пощенски картички и бяха организирани още три изложби.

Фиг. 20. Директорът доц. д-р Алекси Попов представя на гостите Симеон Саксбургготски, Даниел Вълчев и Никола Съботинов образци с историческа стойност от колекциите на бившия „Естествено-исторически музей на Н. В. Царя на българите“. 29.04.2009 г. Снимка: Боян Петров.

Фиг. 21. Официалните лица в музея в деня на отбелязването на неговата 120-годишнина. Отляво надясно: Алекси Попов, акад. Никола Съботинов, Йорданка Фандъкова, Петър Берон, Симеон Саксбургготски, Бойко Борисов. 27.10.2009 г.

Фиг. 22. Директорът доц. д-р Алекси Попов представя на министър-председателя Бойко Борисов обновената ихтиологична експозиция в музея. 27.10.2009. Снимка: Боян Петров.

Драстичното изоставане на цялата академия от промените в обществения живот, засилените, обикновено необосновани, нападки от социолози, икономисти, философи и други недоброжелатели заставят новоизбраното ръководство на БАН, начело с председателя акад. Никола Съботинов, да поискат през 2008 г. цялостна оценка (т.н. одит) на всички институти и подразделения на БАН от екип от външни експерти от Европейската научна фондация (ESF) и Федерацията на националните академии на науките в Европа (ALLEA). Така, след едногодишна работа, преценявайки дейността на звената в периода 2004-2008 г., на 30 ноември 2009 г. 40 учени от 17 държави излязоха с обстоен аналитичен доклад за състоянието и проблемите на БАН. Той бе изготвен въз основа на писмено депозираните година по-рано и преведени на английски език годишни отчети и други документи, както и на пряко запознаване с институтите. На 9 юли 2009 г. НПМ бе посетен от двама експерти – д-р András Báldi (Унгарски природонаучен музей, Будапеща) и д-р Josef Bryja (Институт по биология на гръбначните животни, Академия на науките на Чешката република, Конешин). Директорът А. Попов определя за докладчици по две избрани научни направления доц. Николай Спасов и проф. Златозар Боев (фиг. 23). Всеки от тях представя пред експертите на английски език есенцията на своите резултати в съответните области – „В търсене на последните хоминиоиди на Европа“ (Н. Спасов) и „Неогенски птици от България“ (З. Боев). Отделно ръководството на музея провежда срещи с представители на ESF и ALLEA, на които отговаря на конкретни въпроси. В общия доклад експертите дадоха на НПМ оценка „В-А-С“, което означава, че по отношение на качеството и продуктивността цялостната му изследователска работа е видима в международен план с ценни международни приноси (В), обществената полза и значимост са високо значими (А), а перспективата за развитието му (при запазване на сегашното състояние) е неблагоприятна (С). Експертите препоръчват обединяване в НПМ на колекциите на другите природонаучни институции, за да се създаде колекция от 4 млн. екземпляра. Те виждат НПМ като изключително важен „прозорец“ на БАН към българската общественост и предлагат съставът на учените в него от 13 да се увеличи на 40 души, като НПМ стане „основен играч“ на европейската научна сцена.

Фиг. 23. Проф. Златозар Боев и доц. Николай Спасов преди изнасянето на докладите за тяхната научна дейност. 09.07.2009 г. Снимка: Асен Игнатов.

През 2009 г. музеят разполага с щат от 47 бройки, от които 5 са без фонд работна заплата. В рамките на реформата на учените беше дадена възможност да променят по собствено желание местоработата си в рамките на БАН. Такова желание за преместване в НППМ изявиха 20 учени от други институти на БАН, включително една секция и Орнитологичната централа от новосъздадения Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания – ИБЕИ (дотогавашните Институт по зоология и Институт по ботаника). Научният съвет на ИБЕИ удовлетвори искането на четирима от тях да бъдат прехвърлени в НППМ със своите щатни бройки, колекции, инвентар и кабинети. Седмица по-късно Научният съвет на НППМ реши доц. д-р Здравко Хубенов, доц. д-р Петър Шуруликов, гл. ас. д-р Стоян Лазаров и гл. ас. д-р Марио Лангуров да бъдат включени в научния състав на музея. С това курирането на огромните орнитологични колекции (и експозиция) се поделя между орнитолозите проф. Боев и доц. Шуруликов. Подялба в курирането има и за ентомологичните колекции. През 2010 г. щатът в музея нараства на 51, а през 2011 – на 52 бройки. През 2011 г. е отпусната щатна бойка за назначаване на пазител в музея. Важни придобивки в кадрово отношение са назначаването на втори херпетолог (обещаващия млад специалист гл. ас. Николай Цанков), както и на фотограф (зоолога маг. Асен Игнатов), който да започне паспортизация на експонатите. Учен от музея ръководи двама докторанти по орнитология. През следващите години постоянно НППМ подготвя по двама орнитолози и за почти едно десетилетие (2004-2014) е единствената научна институция у нас в това отношение.

Българската академия на науките изпада във финансова криза в продължение на няколко години поради недостатъчното бюджетно финансиране от страна на държавата. Почти всички институти не могат да изплащат пълни заплати и служителите излизат всеки месец за определен брой дни в принудителен неплатен отпуск. На този фон НППМ е едно от малкото звена в Академията, което изплаща пълни заплати на всичките си служители. Това става възможно благодарение на собствените приходи. Ръководството на музея обръща особено внимание на нарастването им и

резултатите в това отношение са значителни. Докато бюджетната субсидия в края на разглеждания период (2011) е увеличена само с 11% в сравнение с предишния период (2004), собствените приходи са увеличени за същото време 4,2 пъти (от 55 432 на 231 206 лв.). Така дялът на собствените приходи спрямо бюджетната субсидия се увеличава за седем години от 23% на 83%.

Трудният процес на вземане на решение за реформата на БАН продължава и на 20 декември 2009 г. НПМ, както и останалите подразделения на БАН, представят свое виждане за реформирането си. В него ръководството, подкрепено от Общото събрание на учените, предлага музеят да се запази като самостоятелно подразделение на БАН и да не се обединява с други институти. Това решение е защитавано от музейното ръководство пред експертните комисии и ръководството на БАН и до голяма степен съвпада с решението на международната експертна комисия. Междувременно различни органи предлагат алтернативни варианти, включително и такива, музеят да бъде обединен с Института по зоология (направено от Събранието на академиците и член-кореспондентите на БАН) или пък с Института по зоология, Института за гората, Института по ботаника и Централната лаборатория по обща екология (направено от ръководни дейци на БАН). След многократни обсъждания и най-вече, благодарение на твърдата позиция, която ръководството взе тогава, музеят запази самостоятелността си. За съжаление Общото събрание на БАН гласува понижаването на статута му на „академично специализирано звено“. Придаването на такъв принизен ранг на музея е голям удар за институцията и въпреки многократните обжалвания и искания да му бъде върнат ранга, това стана възможно едва през 2023 г. На 20 януари 2010 г. ръководството на БАН излиза със становище за реструктурирането на академията и за обединяване и окрупняване на много институти. От 69 научни института остават да функционират 42. В обявения на сайта на БАН проект за реструктуриране на академията НПМ е поставен като самостоятелно научно подразделение в състава на групата „5. Екология и биоресурси“, в която попадат още Институтът по биоразнообразие и екосистемни изследвания (новосъздаден, след обединяване на Института по зоология, Института по ботаника, Централната лаборатория по обща екология и някои научни групи), Институтът за гората и Институтът по физиология на растенията и генетика.

Съображенията за запазването на Националния природонаучен музей като самостоятелна институция са следните: „Мисия: Извършват се фундаментални и приложни изследвания, управление и съхраняване на колекции, разпространение на природонаучни знания чрез експозиции и научно-популярна литература; Приоритети: (1) Музейна и научно-приложна дейност по поддържане на експозицията и обогатяване и обработване на научните колекции; (2) Научни изследвания на фауната, флората, фосилите, минералите и скалите на България и останалия свят, както и биоспелеология, археозоология, палеонтология на гръбначните животни, консервационна биология; (3) Осъществяване на образователна и популяризаторска дейност, изготвяне на становища, планове за управление на защитени територии, планове за действие на защитени видове; (4) Методично и научно ръководство на Палеонтологическия филиал на НПМ в Асеновград, притежаващ една от най-богатите европейски колекции от фосилна гръбначна фауна.“

Популярността и авторитетът на НПМ растат непрестанно, включително и чрез участие на учени в популярни телевизионни предавания. През пролетта на 2010 г.

екип от учени от музея участва в телевизионно състезание „Парична клопка“ в надпревара с подобен екип от Националната художествена галерия и успява да го победи, спечелвайки награда от 10 000 лв. В друго телевизионно предаване („Господари на ефира“) на 4 септември 2009 г. директорът на музея А. Попов и директорът на Софийския зоопарк д-р Иван Иванов засягат и въпроси от историята и значението на тези две институции.

На 24-25 юни 2010 г. като съорганизатор НПМ участва в първата по рода си научна конференция „Биологично разнообразие и жизнена среда“, проведена в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ под патронажа на министъра на околната среда и водите на Република България г-жа Нона Караджова. Водещи на пленарните сесии от НПМ са доц. д-р Петър Берон и проф. д.б.н. Златозар Боев. От музея трима учени участват с доклади.

На 18 октомври 2010 г. бившият директор на НПМ Петър Берон е награден с орден „Св. Св. Кирил и Методий“ – огърлие. Това става на официална церемония в Президентството (в изпълнение на Указ № 265/20.09.2010 на президента на държавата Георги Първанов). Наградата му се дава за особено значимите му заслуги в областта на културата. Отличието е посрещнато с радост от целия колектив на НПМ. Така П. Берон, наред с директорите на музея Ив. Буреш и Ив. Костов се нарежда сред най-високо ценените от държавната власт учени-естественици в България.

Постоянните изложби от живи животни (влечуги, земноводни, насекоми и дори птици – диамантени гургулици (*Geopelia cuneata*)) по стълбищата и фойетата на музея, собственост на три различни фирми, в продължение на 12 години привличат най-малките посетители и в известна степен подобряват и приходите на музея. Поддръжката на такава колекция, обаче, е изключително трудна и служителите във фирмите трудно успяват да поддържат необходимите добри условия за животните и санитарно-хигиенните изисквания, поради което договорите им са прекратени и експонирането на живи животни в музея е прекратено.

На 22 февруари 2010 г. се провежда първото заседание на новосформирания Научен съвет на НПМ в следния състав от хабилитирани учени: Алекси Попов, Петър Берон, Николай Спасов, Стоян Бешков, Борислав Георгиев, Павел Стоев, Златозар Боев, Димитър Димитров, Любомир Пенев (външен член), Христо Делчев (външен), Бойко Георгиев (външен) и др. За негов председател е избран доц. Петър Берон.

На 29 септември 2010 г. в музея се открива съвместна изложба заедно с Българското дружество за защита на птиците „България – Тайван: Пътуване с птиците“, съвместно с Представителството на Тайван в Гърция. Други изложби в този период: „Аконкагуа през погледа на един зоолог“ (за експедицията на Боян Петров), „Скални мистерии“, „Българи към връх К2 в Каракорум“ (също за експедиция на Б. Петров), „30 години българско участие в Програмата на ЮНЕСКО Човекът и биосферата“ и др. Музеят се включва активно в програмата „Студентски практики“ на Министерството на науката и технологиите по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ на Европейския социален фонд, като осигурява работно място, работа и научно ръководство на стажанти-биолози.

Важна стъпка в модернизацията на музея е отварянето му към по-нетрадиционни и привличащи вниманието на обществеността събития, част от тях съвместно с представители на бизнеса. На 23 декември 2010 г. в партньорство с „Градски пикник с вино“ и „Slow Food България“, музеят организира дегустация на вина с цел промотиране на природосъобразния и здравословен начин на хранене с традиционни

Националният природонаучен музей...

природни продукти. От 11 до 31 декември 2010 г. в две от залите си на I етаж е организиран „Коледен пазар“, на който бяха представени разнообразни екологични детски играчки, книги, сувенири и биопродукти (фиг. 24) заедно с цикъл от над 40 научно-популярни лекции, изнесени пред посетители от сътрудници на музея. Повечето от лекциите се оказаха изключително оригинални, много добре посетени и полезни.

Фиг. 24. Рекламен плакат на Коледния пазар в музея. 27.12.2010 г. Снимка: З. Боев.

През шестте години на управление на музея доц. А. Попов въведе някои приятни за колегите традиции. Една от тях е съвместното честване на Международния ден на музеите – 18 май, от всички служители с посещение на природна, историческа или културна забележителност и празничен обяд. Друга традиция не само за колегите, но и за техните деца и внуци е организирането на коледни тържества с подаряване на подаръци от „щатния“ Дядо Коледа / Дядо Мраз – роля, изпълнявана с желание и особен артистизъм от доц. д-р Христо Делчев – доайенът на българската арахнология.

В края на 2010 г. научният състав на НПМ е както следва (фиг. 25): Отдел „Безгръбначни животни“ със завеждащ доц. д-р Стоян Бешков и сътрудници доц. д-р Алекси Попов, доц. д-р Павел Стоев, доц. д-р Борислав Георгиев, доц. д-р Здравко Хубенов, доц. д-р Станислав Абаджиев, гл. ас. д-р Стоян Лазаров, гл. ас. д-р Марио Лангуров, гл. ас. д-р Ростислав Бекчиев, маг. Боян Петров и маг. Николай Симов; Отдел „Гръбначни животни“ със завеждащ проф. д.б.н. Златозар Боев и сътрудници доц. д-р Петър Шуруликов (1975-2023), д-р Николай Цанков (1977-2016), маг. Тихомир Стефанов, маг. Андрей Стоянов (1958-2016); Отдел „Палеонтология и минералогия“ със завеждащ доц. д-р Николай Спасов и сътрудници гл. ас. д-р Георги Марков, гл. ас. д-р Латинка Христова, ас. маг. Чавдар Каров, маг. Антоанета Илчева, маг. Илия Димитров, маг. Димитър Ковачев (1928-2013) и Отдел „Ботаника“ със завеждащ доц. д-р Димитър Димитров и сътрудник маг. Ирина Герасимова. Към музея са обособени и 3 обслужващи звена: (1) Група експозиция с 4 щатни бройки, (2) Библиотека (1 щ. б.) и (3) Администрация (8 щ. б.).

Фиг. 25. Служителите в музея при управлението на доц. д-р Алекси Попов.
07.11.2007 г. Снимка: Асен Игнатов.

Управлението на музея под директорството на доц. Алекси Попов завършва на 11 май 2011 г. Този пост той заема в продължение на шест години. До обявяването на нов конкурс изпълняващ длъжността директор е доц. Павел Стоев (до юни 2011 г.), а конкурсът е спечелен от териолога доц. д-р Николай Спасов, който управлява музея до 16 март 2020 г. Анализираният в настоящата статия период е труден за страната и за Българската академия на науките, която е подложена на сериозни нападки и принудителни половинчати „реформи“, които неминуемо засягат и Националния природонаучен музей – нейният фактически основоположник.

В заключение можем да обобщим, че въпреки несполуките в критичния период на редуциране броя на институтите в БАН, музеят оцелява като самостоятелно национално научно учреждение, увеличи щатния си състав, значително обогатява експозициите и фондовете си и добива все по-голяма научна и обществена популярност.

Литература

- Аноним. 2009а. В търсене на най-ранната предчовешка история. National Geographic, 24.09.2009. Наличен на: <https://www.nationalgeographic.bg/a/v-trsene-na-nai-rannata-predcoveska-istoriya> (Достъпен на 19.11.2025).
- Аноним. 2009б. Изложба „Дарвин сега“. Информационен бюлетин на БАН, 14 (8): 11-12.
- Аноним. 2010. Изложбата „Дарвин сега“ идва в Бургас. – Darik News, 09.04.2010. Наличен на: <https://dariknews.bg/regioni/burgas/izlozhbata-darvin-sega-idva-v-burgas-510310>. (Достъпен на 19.11.2025).

- Аргирова-Герасимова М., Момчилова Е. 2006. Съхранено за поколенията. Книги от библиотеката на царската фамилия. *Информационен бюлетин на БАН*, 11 (9): 19-20.
- БТА. 1984. Зъби от динозаври. в. *Отечествен фронт*, бр. 11965/14.09.1984.
- Големански В. и др. (ред.). 2015. *Червена книга на Република България. Том 2. Животни*. БАН, МОСВ, София. 383 с.
- Григорова Д. 2009. Националният природонаучен музей навърши 120 години. Радио България, Коментари, 26.12. 2009.
- Иванова И. 2008. Експедиция край Чирпан „дълбае“ 7 млн. години назад. – *News.bg*, 09.06.2008. Наличен на: <https://news.bg/tech/ekspeditsiya-kray-chirpan-dalbae-7-mln-godini-nazad.html> (Достъпен на 19.11.2025).
- Илчева А., Мочурова-Декова Н., Иванов, П. 2007. Откритие на откритието или как изследователи попаднаха на открито преди две десетилетия, но забравено в музея древно морско влечуго. *Списание на Българското геологическо дружество*, 68 (1-3): 185-187.
- Костадинова И., Граматиков М. (ред.). 2007. *Орнитологично важните места в България и Натура 2000*. Природозащитна поредица, Книга 11. Българско дружество за защита на птиците, София, 642 с.
- Методиева А. 2006. Масони препарират бяла и черна мечка. – в. *24 часа*, 28.11.2006.
- Петров Б. 2008. *Прилепите – методика за изготвяне на оценка за въздействието върху околната среда и оценка за съвместимост*. Наръчник за възложители и експерти в областта на околната среда. Национален природонаучен музей – БАН. 88 с.
- Попов А. 2007. Вести от звената на БАН. Национален природонаучен музей. *Информационен бюлетин на БАН*, 12 (1): 12.
- Попов А. 2012. Честване на 120-годишнината на Националния природонаучен музей. *Historia naturalis bulgarica*, 20: 5-16.
- Попов А., Стоев П. 2008. *Национален природонаучен музей*. Национален природонаучен музей – БАН, София. 20 стр.
- Попов В., Спасов Н., Иванова Т., Михова Б., Георгиев К. 2007. *Бозайниците важни за опазване в България*. Dutch Mammal Society VZZ, София. 328 с.
- Сиромахова С. 2009. Алекси Попов: Науката и културата са на едно от последните места по средна работна заплата у нас. *Obshtestvo.net*, 23.01.2009.
- Чакърва Д. 2009. Дарвинизъм. *Програмата. Безплатният културен гайд за София*, 390/06-12.03.2009.
- Янков П. (отг. ред.). 2007. *Атлас на гнездящите птици в България*. Природозащитна поредица, Книга 10. Българско дружество за защита на птиците, София, 669 стр.
- Beron P. (ed.). 2006. *Biodiversity of Western Rhodopes (Bulgaria and Greece)*. I. – *Biodiversity of Bulgaria*, 3: 974 p.
- Beron P., Daaliev T., Jalov A. 2006. *Caves and Speleology in Bulgaria*. Pensoft, Sofia. 507 p.
- de Jong Y., Verbeek M., Michelsen V., Bjørn P. de, Los W., Steeman F., Bailly N., Basire, C., Chylarecki P., Stloukal E., Hagedorn G., Wetzel F. T., Glöckler F., Kroupa A., Korb G., Hoffmann A., Häuser C., Kohlbecker A., Müller A., Güntsch A., Stoev P., Penev L. 2014. Fauna Europaea – all European animal species on the web. *Biodiversity Data Journal*, 2 (2): e4034. doi:10.3897/BDJ.2.e4034.
- de Jong Y. et al. 2015. PESI – a taxonomic backbone for Europe. *Biodiversity Data Journal*, 3: e5848. <https://doi.org/10.3897/BDJ.3.e5848>.
- Fet V., Popov A. (eds). 2007. *Biogeography and Ecology of Bulgaria*. Monographiae biologicae, 82, Springer, Dordrecht, 687 p.
- Godefroit P., Motchurova-Dekova N. 2010. Latest Cretaceous hadrosauroid (Dinosauria:

- Ornithopoda) remains from Bulgaria. *Comptes Rendus Palevol*, 9 (4): 163-169.
- Jagt W. M., Motchurova-Dekova N., Ivanov P., Cappetta H., Schulp A. 2006. Latest Cretaceous mosasaurs and lamniform sharks from Labirinta cave, Vratsa district (northwest Bulgaria): a preliminary note. *Annales Géologiques de la Péninsule Balkanique*, 67: 51-63.
- Mateus O., Dyke G. J., Motchurova-Dekova N., Kamenov G. D., Ivanov P. 2010. The first record of a dinosaur from Bulgaria. *Lethaia*, 43: 88-94.
- Popov A., Stoev P. 2008. National Museum of Natural History. National Museum of Natural History – BAS, Sofia. 20 p.

The National Museum of Natural History at the Bulgarian Academy of Sciences, 2005–2011

(Summary)

The article examines various aspects of the activities of the National Museum of Natural History at the Bulgarian Academy of Sciences during the period 2005–2011, most of which was under the leadership of Assoc. Prof. Dr Alexi Popov. It presents the main scientific achievements, public events, as well as the Museum's exhibition, collection management, publishing, expeditionary, and educational activities. The principal difficulties faced by the Museum's management and staff are analysed, and specific issues are discussed whose resolution has contributed to the institution's positive development in recent years. Particular attention is paid to the reform of the Bulgarian Academy of Sciences in 2009–2010, with special emphasis on its impact on the National Museum of Natural History and its activities.

Received: 19.11.2025

Accepted: 06.02.2026

Published: 26.02.2026